Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: HE 127/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun muuttamisesta ja eräiksi muiksi laeiksi

Sosiaali- ja terveysministeriö osallistui valmistelun aiemmassa vaiheessa hallituksen esitystä (HE 127/2026 vp) edeltäneen mietinnön valmistelleen työryhmän työskentelyyn ja toimitti oikeusministeriölle työryhmätyöskentelyn eri vaiheissa huomioita ja näkemyksiä erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden näkökulmasta. Hallituksen esitys on huolellisesti valmisteltu ja siinä on tuotu varsin kattavasti esiin ihmiskaupan uhrien asemaa koskevia seikkoja. On kuitenkin tarpeen tuoda esiin seuraavia huomioita:

Sosiaali- ja terveysministeriö toi aiemmassa lausunnossaan oikeusministeriölle esiin, ettei asiaa koskeneessa mietinnössä avattu riittävällä selvyydellä erikoistuneen avun ja tuen käsitettä erityisesti suhteessa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Sama puute toistuu hallituksen esityksessä. Hyvinvointialueet voivat järjestää ihmiskaupan uhrien auttamistoimia niiltä osin kuin palvelut kytkeytyvät hyvinvointialueen yleisiin lakisääteiseen tehtäviin. Hallituksen esityksessä (s. 36) todetaan muun muassa, että ”Hyvinvointialueilla on sosiaali- ja terveydenhuollossa jossakin määrin tarjolla erikoistunutta apua ja tukea ihmiskaupan uhreille. Siltä osin kuin erikoistunutta apua ja tukea ei ole kyseisissä palveluissa tarjolla, oletetut ihmiskaupan uhrit voidaan tarvittaessa hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollosta ohjata ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään erikoistuneen avun ja tuen saamiseksi”. Hyvinvointialuelain (611/2021) 6 §:n mukaan hyvinvointialue ”järjestää sille lailla säädetyt tehtävät. Hyvinvointialue voi lisäksi alueellaan ottaa hoitaakseen sen lakisääteisiä tehtäviä tukevia tehtäviä. Hyvinvointialueen itselleen ottama tehtävä hoitaminen ei saa laajuudeltaan olla sellainen, että se vaarantaa hyvinvointialueen lakisääteisten tehtävien hoitamisen.” Vaikka joillain hyvinvointialueilla on keskitetty ihmiskaupan uhreille annettavia palveluita tietyille palveluyksiköille, tiimeille tai asiantuntijoille, lähtökohtaisesti auttamistoimet ovat normaaleja lakisääteisiä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, eikä esimerkiksi erikoistunutta ohjausta ja neuvontaa rikosoikeudellisessa prosessissa ja oikeusavun järjestämisessä tai oleskeluoikeuteen liittyvissä kysymyksissä. Näin ollen kotikuntalaisten asiakkaiden osalta ohjaus auttamisjärjestelmään liittyy ensisijaisesti näiden palveluiden tarpeeseen. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden palvelun- ja hoidontarpeen arvioinnista sekä palveluiden järjestämisestä kotikuntalaiselle ihmiskaupan uhrille vastaa yksiselitteisesti hyvinvointialue terveydenhuoltolain, sosiaalihuoltolain ja myös vastaanottolain 38 b §:n nojalla, eikä näiden palveluntarpeiden osalta voi tapahtua ohjausta toisaalle saamaan näitä palveluita. Hallituksen esityksen muotoilut eivät näiltä osin ole riittävän tarkkoja. Hallituksen esityksen tekstistä voi myös edelleen saada käsityksen, että sosiaalihuoltolaissa säädettäisiin palveluiden saamisesta tietyn statuksen tai aseman, kuten ihmiskaupan uhriksi joutumisen perusteella. Vaikka ihmiskaupasta aiheutuneet palveluntarpeet tulee huomioida yhtenä tekijänä asiakkaan yksilöllistä

palveluntarvetta arvioitaessa, kuten hallituksen esityksessäkin (s. 36) todetaan, niin palveluja ei saa tietyn statuksen perusteella. Tämä koskee sekä sosiaalihuoltolakia että terveydenhuoltolakia.

Esityksessä ehdotetun ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön kriminalisoinnin (rikoslain 25 luvun 3 d §) syyksiluettavuuden asteeksi ehdotetaan tiedon tasolle korotettua tahallisuutta. Säännöskohtaisissa perusteluissa (s.100) on todettu muun muassa, että ”[t]ahallisuuden täyttyminen ei välttämättä edellyttäisi sitä, että tekijä olisi suoraan kontaktissa palvelua suorittavan ihmiskaupparikoksen kohteena olevan henkilön kanssa. Oikeushenkilön toiminnassa tapahtuva säännöksessä tarkoitettu palvelun käyttäminen voisi tapahtua tilanteessa, jossa oikeushenkilössä toimivalla henkilöllä ei ole suoraa kontaktia palvelua suorittavaan ihmiskaupparikoksen kohteena olevaan henkilöön mutta hänellä on runsaastikin tietoa palvelua suorittavan henkilön työolosuhteista ja -ehdoista tai hinnasta, jolla oikeushenkilö ostaa palvelua toisesta oikeushenkilöstä. Palvelusta oikeushenkilöiden välillä maksettavaa hintaa koskevalla tietoisuudella voisi olla välillistä merkitystä arvioitaessa tietoisuutta uhrin olosuhteista”.

Eduskuntaa pyydetään harkitsemaan, miten hyvin edellä mainitut perustelut tukevat tietoisuuden arviointia uhrin olosuhteista, kun syyksiluettavuuden taso on tahallisuuden sijasta korotettu tahallisuus (tietoisuuden vaatimus). Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että pelkästään tiedolla työolosuhteista ja -ehdoista tai hinnasta, jolla oikeushenkilö ostaa palvelua toisesta oikeushenkilöstä olisi haastavaa saada varmuutta siitä, että työtä tekevät ovat ihmiskaupan kohteena olevia.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että on perusteltua, ettei työsuojeluviranomaiselle säädetä esitutkintaa varten tehtävää ilmoitusvelvollisuutta koskien ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä. Ihmiskaupparikoksen tunnusmerkit eivät työsuojeluvalvonnassa tule usein ilmi. Ihmiskaupan uhrin palveluiden käyttämistä olisi työsuojeluvalvonnassa oletettavasti vielä ihmiskauppaa vaikeampi havaita ja osoittaa – huomioiden erityisesti tunnusmerkistön korotetun tahallisuuden vaatimus. Mikäli työsuojeluviranomaiselle heräisivät todennäköiset perusteet epäillä ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa rikosta, oletettavasti samalla heräisi epäily ihmiskaupasta, jota työsuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuus jo nykyisin koskee.

Esityksessä on peilattu lapsivaikutuksia suhteessa ehdotettuun sääntelyyn jossain määrin, mutta arviointia ei ole tehty ollenkaan suhteessa YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Lapsivaikutusten arvioinnin perustana on ennen muuta YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan 1 kohdan periaate lapsen edun ensisijaisuudesta. YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsivaikutusten arvioinnin vähimmäisvaatimuksena on käyttää lapsen oikeuksien sopimusta lähtökohtana ja varmistaa se, että arvioinnit perustuvat sopimuksen yleisperiaatteisiin, jotka ovat syrjimättömyys, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen sekä lapsen oikeus tulla kuulluksi ja hänen näkemystensä kunnioittaminen. Erityisesti esityksessä ehdotettu ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva

rikoslain säännös (25 luvun 3 d §) on merkittävä muutos myös lapsen suojelun ja lapsen oikeuksien näkökulmasta, sillä kriminalisointi suojaa myös lapsiuhreja. Lapsen suojelun ja lapsen oikeuksien näkökulmaa oli esityksessä käsitelty suppeasti.

Hallituksen esityksessä mainitaan sivulla 93, että lausuntopalautteessa oli ehdotettu lapsiin kohdistuvan ihmiskaupan sisällyttämistä lakiin lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008, nk. Barnahus-laki). Hallituksen esitys niin sanottuja Barnahus-yksiköitä koskevan lainsäädännön uudistamiseksi on parhaillaan eduskunnan käsiteltävänä, ja esityksessä ehdotetaan, että laki kattaisi myös esimerkiksi ihmiskaupparikokset (hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä avustavista terveydenhuollon yksiköistä, HE 63/2026 vp).

Erityisasiantuntija Minna Viuhko

Hyvinvoinnin ja terveyden suojelu –yksikkö / turvallisuus- ja terveysosasto, sosiaali- ja terveysministeriö